

Тема:

11 – 12 серпня
відбулося
засідання Ради
адвокатів
України

с. 3

Українська
адвокатура
налагоджує
партнерські
відносини
з японськими
колегами

с. 10

Дайджест
діяльності
комітетів та
секцій НААУ
за червень –
серпень
2023 року

с. 18

Історія
адвокатури:
Державна
та громадсько-
політична
діяльність
адвоката
Степана Барана

с. 93

ДЕРЖАВНА ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА СТЕПАНА БАРАНА

Ірина Василик, к. і. н., керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Адвокат Степан Баран належить до плеяди видатних українських діячів, які спрямували усі свої зусилля на громадсько-політичну ниву та заклали міцний підмурівок українській державності на початку XX століття. Розпочавши з участі у студентському русі, він проявив себе у найбільшій політичній партії Галичини та очолив міністерство земельних справ у добу ЗУНР. Активна адвокатська та громадська праця у міжвоєнний час забезпечила йому мандат депутата польського сейму усіх скликань, починаючи з 1928 року. Опинившись в еміграції, адвокат С. Баран став прем'єр-міністром українського уряду в екзилі.

У 2023 році виповнюється 90 років Голодомору в Україні. Степан Баран був гучним голосом про геноцид українців в УСРР. Завдяки його резонансній статті українці в Галичині дізналися про трагедію й організували допомогу голодуючим. Виступи парламентаря С. Барана з інформацією про Голодомор в сеймі II Речі Посполитої змусили польську владу припинити депортацію з Польщі утікачів з радянської України.

Степан Баран народився 25 січня 1879 року в містечку Крукеничі Мостиського повіту. Його батько Іван Баран кілька років очолював місцеву громаду — був у містечку війтом. У 1890-х роках С. Баран навчався у Самбірській державній класичній гімназії. Незважаючи на польську мову викладання, українці у цьому навчальному закладі кількісно переважали і серед учнів, і серед учителів. У той час на формування його світогляду здійснив визначальний вплив

Іван Франко, з яким був знайомий батько Степана. Під час своєї передвиборчої кампанії до віденського парламенту І. Франко приїжджав кілька разів на віча до Мостиськ і тут йому надавав підтримку батько С. Барана. Незважаючи на те, що вибори І. Франко програв, на Мостищині він набрав значну кількість голосів — понад 40 %. Це знайомство згодом спонукало вже досвідченого адвоката Степана Барана у березні 1916 року виконати ще одну історичну місію —

у стрілецькому притулку у Львові написати заповіт Івана Франка.

Згодом С. Баран продовжив навчання спочатку в Перемишлі, далі у Львівській академічній гімназії. Вищу освіту здобув у Львівському університеті одночасно на правничому та філософському факультетах. Активно увійшов у громадське життя, приєднавшись до організацій «Молода Україна» та «Академічна громада».

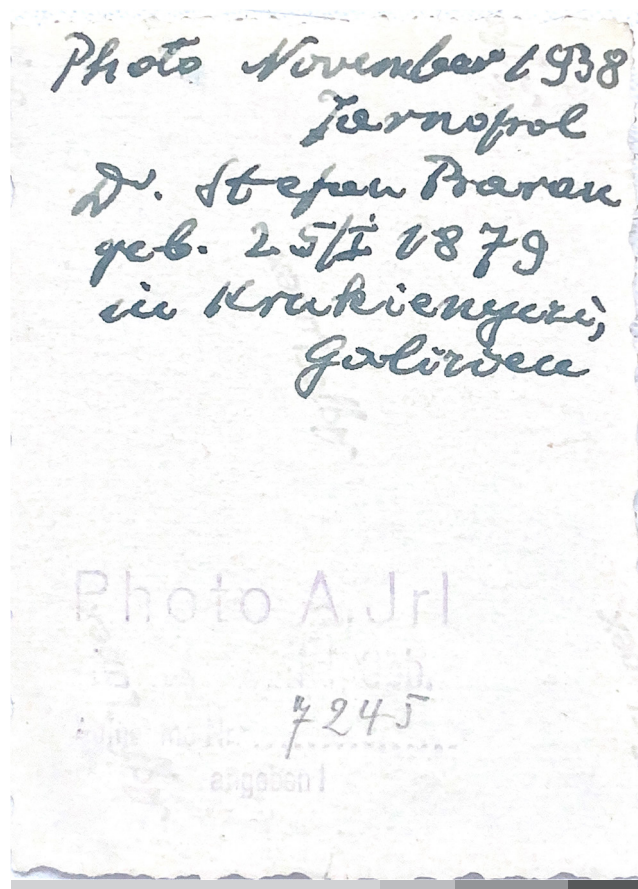
У 1906 році, закінчивши навчання, С. Баран працював в адвокатській канцелярії Андрія Чайковського у Бережанах як адвокатський кандидат. Також пройшов однорічну практику у Крайовому суді. Виконавши всі умови, у 1909 році майбутній адвокат здобув ступінь доктора права. У тому ж році він вирішив продовжити навчання і вивчав економіку й філософію в університетах Берліна та Відня.

У 1913 році, повернувшись в Галичину, Степан Баран долучився до активної політичної діяльності в складі Української націонал-демократичної партії (УНДП). Протягом п'яти років був секретарем її Народного комітету; редагував партійний тижневик «Свобода». Проявив себе як політичний аналітик і публіцист. У 1914 році власний аналіз новачій виборчого законодавства опублікував у брошурі «Новий крайовий статут і нова виборча ординація до Галицького Сойму». Цього ж року УНДП висунула С. Барана кандидатом на посла (депутата) до галицького парламенту. Однак через початок Першої світової війни вибори не відбулися.

Прагнув С. Баран і до професійної реалізації: у цей період він розпочав власну адвокатську кар'єру. Серед його клієнтів часто були селяни, які постраждали під час воєнного лихоліття.

Зважаючи на організаційні здібності адвоката Степана Барана, його обрали членом президії та секретарем Головної Української Ради — міжпартійного політичного органу українців, створеного на початку Першої світової війни у серпні 1914 року. Він був серед тих, хто готував проголошення української державності в Галичині.

У вирішальний момент адвокат став одним з організаторів Листопадового зриву 1 листопада 1918 року, в результаті якого постала Західно-Українська Народна Республіка.

ПРАЦЯ АДВОКАТА С. БАРАНА У СКЛАДІ ВИЩОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Після утворення Української Національної Ради — парламенту ЗУНР С. Барана було обрано до її президії. Як правник він опрацьовував Статут УНРади та Маніфест до народу Галицької землі. За Статутом УНРада мала «виконати в хвилию, яку признає за відповідну, іменем українського народу австро-угорської монархії, його право на самоозначення та рішення державну судьбу всіх областей тим народом заселених»¹.

У Державному секретаріаті — уряді ЗУНР — Степанові Барану довірили аграрні питання. Він став державним секретарем (міністром) земельних справ та розпочав підготовку до проведення земельної реформи. За його проєктом було передбачено викуп державою великих землеволодінь, утворення з них спеціального земельного фонду ЗУНР для передавання

¹ Шептицька Л. Степан Баран / ЗУНР 1918 — 1923. Уряди. Постаті. Л., 2009. С. 35.

наділів малоземельним і безземельним селянам на вигідних для них умовах².

Від жовтня 1919 року до першої половини 1920 року С. Баран був заступником голови Всеукраїнської національної ради в Кам'янці-Подільському. За його участю підготовлено два проекти Конституції Української Народної Республіки. Останній з них схвалено Державною комісією.

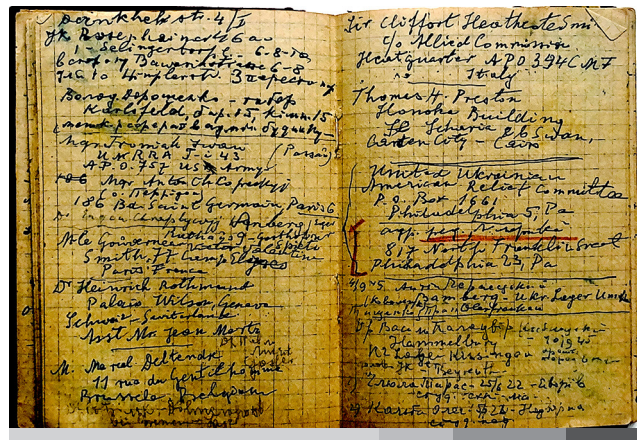
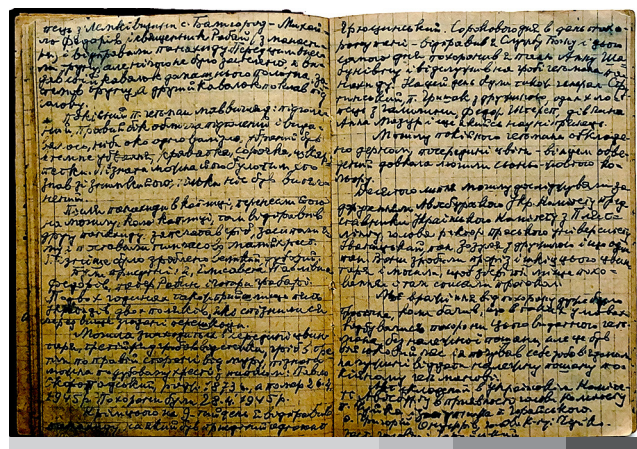
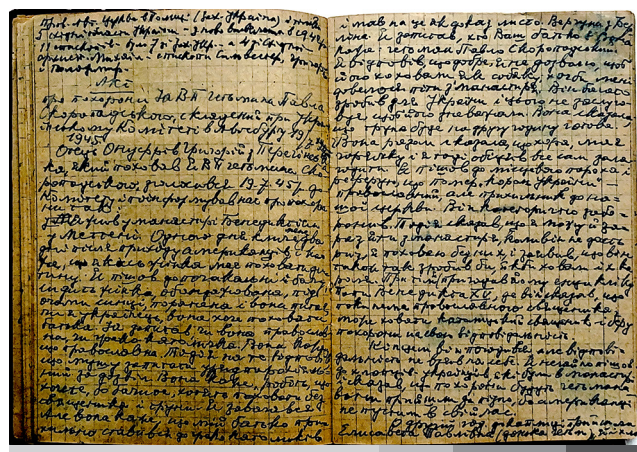
Степан Баран був одним із головних ініціаторів відбудови господарського життя в Галичині після українсько-польської війни 1918–1919 рр. Одним із основних напрямків своєї діяльності він вважав піднесення на селі кооперативного руху. Як і чимало інших провідних адвокатів Галичини, С. Баран брав участь в організації кооперативних установ. Адвокат увійшов до організаційної комісії Крайового Союзу ревізійного, яка протягом економічно складного першого повоєнного півріччя готувала скликання загальних зборів Союзу, на яких було ухвалено програму економічної відбудови Галичини силами та засобами кооперації.

У 1918 році С. Баран одружився з Бланкою Гавришевич. Подрядження було прикладом родинної присвяти громадській праці. У 1919 році Бланка заснувала у Кам'янці-Подільському Союз українок. Також тут вона очолила «Комітет галицьких українок», створений для допомоги біженцям, пораненим у шпиталях та евакуйованим галичанам.

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ С. БАРАНА: АДВОКАТУРА, «ПРОСВІТА», ПАРЛАМЕНТ І РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

З 1921 року С. Баран оселився у Тернополі. Тут відкрив адвокатську канцелярію і був активним у громадсько-політичному житті краю. «Просвіта», кооперативний рух, відновлення і редагування газети «Подільське слово», та, передусім, розбудова структур Українського національно-демократичного об'єднання на Тернопільщині — пріоритети адвоката в той час.

У 1928 році Степана Барана обрали послом (депутатом) польського Сейму. До 1939 року він захищав українців та українські інтереси в стінах парламенту. Здобув авторитет палкого оборонця інтересів селянства, виступав за свободу преси та демократизацію виборчої системи, викривав незаконний характер

політики «пацифікації» (умиротворення). Виконуючи свою місію як парламентський посол, адвокат Степан Баран був автором запитів до голови польського уряду. У 1938 році серед таких нагальних питань було важке

² Шептицька Л. Степан Баран — державний секретар земельних справ ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 571 — 577.

становище Української православної церкви на території Люблінського повіту, де мешкало багато українців; заборона тернопільського воєводи українському населенню купувати нерухомість та відсутність дозволу на відкриття шістнадцяти дитячих садочків на території Чортківського повіту. Посол-адвокат вимагав припинити нищення православних церков і переслідування духовенства, дати дозвіл на придбання нерухомості українцям, а також не робити ніяких перешкод товариству «Рідна школа» при відкритті дитячих садочків³.

21 травня 1933 року Степан Баран опублікував у газеті «Діло» статтю «З нашої трагедії за Збручем». Цей допис спричинив значний резонанс у Галичині й дав поштовх до створення Допомогового комітету, метою якого була організація допомоги охоплених Голодомором радянській Україні. У тому ж трагічному 1933 році Баран врятував кілька десятків українців-утікачів із республіки, що голодувала. Польська влада планувала повернути їх до СРСР, але С. Баран як посол Сейму втрутився та змусив польських чиновників змінити своє рішення.

С. Баран і надалі цікавився усім, що відбувалося у радянській Україні. Він виступив політичним референтом на велелюдному антикомуністичному вічі, організованому у вересні 1936 році у Борщівському повіті як відповідь на виступи КПЗУ проти національних свят українців.

Після початку Другої світової війни адвокат переїхав до міста Холма (теперішня Польща), де знову поєднав адвокатську практику з активною громадською діяльністю. Він співпрацював із Холмським центральним комітетом, який керував українським національним життям всієї Холмщини й Підляшшя.

НА СЛУЖБІ УКРАЇНИ: ДІЯЛЬНІСТЬ С. БАРАНА В ЕМІГРАЦІЇ

У 1944 році Степан Баран емігрував до Німеччини та опинився у таборі Міттенвальд, де не полишав громадської праці. Активно проявив себе як публіцист, дописуючи до українських часописів. Маючи за плечима величезний досвід журналістської роботи та пости головного редактора у великотиражних виданнях від «Свободи», «Подільського голосу» до «Холмських вістей», він організував скликання першого з'їзду українських журналістів в еміграції. 2 — 4 червня 1946 року в Новому Ульмі українські журналісти об'єдналися у Спілку українських журналістів. Степана Барана було обрано її першим головою.

Адвокат С. Баран доєднався до справи консолідації українських політичних сил на еміграції та створення Української Національної Ради — законодавчого органу в системі Державного центру Української Народної Республіки в екзилі. З 1948 року він входив до складу її президії, а з 12 січня 1952 року очолив виконавчий орган — уряд Української Національної Ради.

Степан Баран був дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка. Йому належать праці: «Статистика середнього шкільництва у Східній Галичині 1848 — 1898» (1910), «Історія української адвокатури» (1934), «По неволі — відродження: Українська православна церква Холмщини і Підляшшя на новій дорозі» (1940), «Весна народів в австро-угорській Україні» (1948), «Земельна справа в Галичині» (1948).

Помер С. Баран 4 червня 1953 року та похований у Мюнхені.

³ Потіха О. Б. Степан Баран. Тернопільський період громадсько-політичної діяльності (1921 — 1939 pp.). URL: politics.ellib.org.ua/pages-5268.